

## Swedish Business History in Russia 1850–1917

Vadim Azbel, Leonid Borodkin, Helene Carlbäck, Marina Chichuga, Anna Dmitrieva, Antonina Dolganova, Reinhard Frost, Mikhail Shkarovsky & Martin Kragh (red.)

Stockholm: Centrum för näringslivshistoria 2014

145 sidor. ISBN 9789198081237

Recenserad av **Birgit Karlsson** [docent ekonomisk historia, Institutionen för ekonomi och samhälle, Göteborgs Universitet, birgit.karlsson@econhist.gu.se]

År 2012 lanserades ett projekt med inriktning på forskning om svenska företag i Ryssland av Centrum för näringslivshistoria i Stockholm. Avsikten var att lokalisera och digitalisera källmaterial knutna till denna företagsverksamhet. Motivet var att denna del av svensk ekonomisk historia till stor del är utforskad och att det sedan ett antal år tillbaka fanns goda möjligheter att komplettera det svenska källmaterialet med ryskt. En internationell konferens 2013 genomfördes och resultatet har nu publicerats i ovan nämnda rapport.

Syftet med projektet är lovvärt – det var under sovjettiden ett problem att forskare endast hade tillgång till svenskt källmaterial. Även sedan murens fall har det funnits vissa svårigheter för svenska forskare att ta del av ryskt källmaterial men situationen har gradvis förbättrats. Inte minst viktigt är naturligtvis att på ett enkelt sätt få arkivmaterialet presenterat för sig. Swedish business history in Russia 1850–1917 uppfyller på många sätt dessa krav. En rad personer med omfattande arkiverfarenhet presenterar det material som finns. Marina Chichuga påpekar möjligheterna att studera marknadsföring genom källmaterial i form av affischer, flygblad och fotografier. Många hade artistisk kvalitet och försöken till analys av en informationsstrategi som i hög grad byggde på kontraster är intressant och infallsrik.

Mikhail Sharakovsky går in i det material som finns i det centrala statsarkivet i St Petersburg och ger exempel på material som belyser hur svenska företags egendom i Ryssland nationaliserades år 1919, exempelvis LM Ericsson. Det finns uppenbart goda möjligheter att studera hur företagen påverkades av den revolutionära verksamheten även under de år som föregick nationaliseringarna. Ytterligare exempel från det historiska stadsarkivet i St Petersburg ges av Antonina Dolganova. Hon beskriver två av de mest kompletta samlingarna, Ludwig Nobels maskinfabrik och LM Ericsson.

sons telefontillverkning i staden. Ett intressant sidospår till de rysk-svenska arkiven är Reinhard Frosts diskussion om det tyska perspektivet på bankaktiviteter i Ryssland. De två tyska banker som var ledande när det gällde affärer med Ryssland var judisk-ägda. I motsats till Rotschild-banken i London och Paris, som bojkottade ryska affärer efter anti-semitiska upplopp, så fortsatte de tysk-judiska bankerna med sin verksamhet. Här antyds ett intressant forskningsproblem relaterat till etnicitet och ekonomi.

Översikten av de ryska arkiven kompletteras med Vadim Azbels information om svensk-ryskt material i det svenska Centrum för näringslivshistoria. Abel exemplifierar samlingarna med företag som AGA, Alfa-Laval, Atlas Copco, Electrolux och LM Ericsson. Det framgår också hur arkivmaterialet är kategoriserat och samlat. Dessutom beskrivs Centrum för näringslivshistorias utveckling mot allt mer forskning och allt mer kontakt med allmänheten. Han diskuterar också digitaliseringens positiva såväl som potentiellt negativa konsekvenser. Då arkiven digitaliseras innebär detta i sig ett urval av material och möjligheterna att söka i materialet påverkas av de digitala verktyg som utformas. Azbel påpekar att detta kanske är första gången arkiven har möjlighet att gå från passiva mottagare till framåtsträvande aktörer i historieforskningen.

Förutom dessa arkivöversikter består publikationen av tre artiklar, där det inte står helt klart om syftet är att publicera traditionella vetenskapliga artiklar eller om det handlar mer om populärvetenskap. Martin Kraghs artikel om Sveriges ekonomiska relationer till Ryssland 1840–1920 kan räknas till den senare kategorin. Han gör en kronologisk framställning av tre olika skeden i de rysk-svenska relationerna. Artikelns tjänar som en god introduktion för den som är obevandrad i utvecklingen av svensk-ryska ekonomiska förbindelser under 1800-talet. Ambitionen är säkert heller inte högre – det saknas tydliga frågeställningar och hänvisningar till relevant vetenskaplig litteratur om utvecklingsfrågor som skulle varit naturliga i en mer forskningsinriktad artikel.

När det gäller artikeln om Branobel Petroleum Company och den ryska aktiemarknaden är situationen den motsatta. Leonid Borodkin och Anna Dmitrieva utgår från en ytterst dramatisk tid och plats i Rysslands historia, nämligen Baku 1905. Oljeproduktionen var omfattande men i samband med 1905 års revolution var oroligheterna på Baku mycket stora. Strejker, etniska konflikter, upplopp och bränder i städer, såväl som på oljefälten, ledde till stopp i oljeproduktionen i september. Det ledde till att värdet på

Branobels aktier sjönk men snabbt återhämtade sig. Författarna ägnar sig sedan åt att analysera vilka faktorer som avgjorde värdet på företagets aktier och finner att den viktigaste faktorn var vinsten. Detta väcker frågor som intuitivt uppfattas som mer angelägna. Hur kom det sig att vinsten kunde hållas uppe trots de stora svårigheterna? En del förklaringar antyds – stora statliga lån, kartellöverenskommelser och begränsning av oljeproduktionen. Att dessa intressanta frågor endast flyktigt berörs är förmodligen ett tecken på att författarnas avsikt främst är att fokusera på ett smalt forskningsproblem där man kan bidra med ny kunskap. Det gör artikeln mer intressant för ett fåtal men mindre intressant för det stora flertalet.

Helen Carlbäck är den som lyckas bäst med att balansera mellan populärvetenskap och forskning. Hon ställer både en intressant fråga – i vilken utsträckning de utvandrade svenskarna uppfattade att de hade en civilisatorisk mission – och ger ett vetenskapligt acceptabelt svar. Hon ger en bild av migrationens omfattning och hävdar att svenskarna i allmänhet fick ett relativt gott materiellt liv och integrerades väl i Ryssland. Hon finner också att många av dem omfattade en »imperialistisk diskurs» i vilken svenskarna stod på en högre nivå när det gällde kompetens och kultur och därför hade en uppgift i Ryssland.

Som helhet är publikationen på många sätt värdefull, men på olika sätt för olika grupper av läsare. För den forskare som vill veta var han/hon kan finna arkivmaterial om svensk-ryska ekonomiska relationer är den intressant läsning i informationssyfte. För den mer allmänintresserade läsaren ger Kraghs och Carlbäcks artiklar en god introduktion till den kunskap man kan få genom forskning om svensk-ryska relationer. För den läsare som är intresserad av mer specifika vetenskapliga problem finns möjlighet att ta del av diskussionen om sambandet mellan vinst och aktievärde i Borodkin-Dmitrievs artikel.